

*В СЕРЦЯХ ЛЮДЕЙ
ЗАЛИШИВ СЛІД...*

(ПАМ'ЯТІ ВАСИЛЯ ТИХОНОВИЧА ГОРБАЧУКА)

СПОГАДИ ПРО СТАРШОГО БРАТА ГОРБАЧУКА ВАСИЛЯ ТИХОНОВИЧА

Дуже сумно і важко згадувати про рідного брата, коли його вже немає на цьому світі, тим більше про брата, який своїм прикладом торував життєву дорогу для молодших братів і сестер.

Народився Василь 27 квітня 1927 року в селянській сім'ї. Батькові (татові) Тихону на той час виповнилось 27 років, матері (мамі) Настасі – 22. Тільки рік тому створена сім'я, майже нічого свого ще не мали й жили в хаті татового батька Трохима, який був норовливим та погано сприймав невістку. Бідність і залежність від чужої волі майже десять років супроводжували життя наших батьків. Тим часом народилися ще двоє хлопців: Петро 1932 року та Іван 1933 року. Скільки витривалості, терпіння, праці й мудрості

потрібно було мати, щоб подолати бідність, негаразди, миритися, здобувати кошти на життя сім'ї й будувати житло! Тато на деякий час виїжджав за океан на підробітки, а мамі самій довелося і дітей годувати, і з дідом Трохимом «ладити».

Усе з часом налагодилося, збудували батьки спочатку «врем'янку», пізніше нормальну сільську хату, оселилися, таким чином, на хуторі на самому краю с. Батарея Березівського р-ну Брестської області. На той час ця територія належала Польщі, була приватна власність. Батьки придбали 3 га орної землі, 3 га сінокосу на болоті та близько 3 га «неугодій» (ліс, луг – для випасу худоби). І стали, в результаті, незалежними господарями на своїй землі. Усе, що самі заробляли – те й мали. То була важка праця, ручна, фізична. Допомогали лише конячки. Від ранку й до ночі трудилася вся сім'я. У 7-8 років кожна дитина вміла виконувати будь-яку сільськогосподарську роботу. Однак найбільше перепадало мамі: для неї не було різниці між жіночою й чоловічою роботою –

З вікна батьківської хати

вона все вмiла робити i все могла, бо iншого виходу не було. Особливо в той час, коли тато воював на фронтi з нiмцями.

Тут важливо вiдзначити той факт, що наші батьки, й особливо мама, залучали нас до будь-яких видiв сiльської роботи без насильства, без диктату, покладаючись на самосвiдомiсть i подаючи власний приклад у роботi. Це було природною потребою й само собою зрозумiлою справою для кожного члена сiм'ї. Думаю, що саме таке виховання давало нам можливiсть самостiйно обирати свiй шлях у життi, брати на себе вiдповiдальнiсть за можливий результат. У чому полягала основна роль наших батькiв, так це надзвичайне бажання i спонукання до отримання дiтьми освiти. Так i трапилося: iз семи дiтей шестеро отримали вищу освiту, з них троє стали кандидатами наук, двоє – професорами.

Першим, хто торував шлях i став прикладом для наслiдування – був Василь. За своєю суттю вiн був надзвичайно обдарований вiд природи, мав феноменальну пам'ять. Вчителi вiдзначали, що вiн мiг прослухати розповiдь учителя й потiм майже слово у слово повторити. Вiд першого класу навчався лише на «вiдмiнно» i закiнчив десятий клас iз золотою медаллю.

У Василя було природне силове поле, яке постiйно спонукало його до пiзнання. Iз шести-семи рокiв вiн уже дiставав у родичiв i сусiдiв польські дитячі журнали, передивлявся малюнки, учився читати польською. Цiлi збiрки цих журналiв були на горiщi хати ще пiд час другої свiтової вiйни, i ми з братом Петром також їх передивлялись. Сiльський вчитель 1-4 класiв Михайло Миколайович вiдзначав, що Василь постiйно випереджав свiй клас у розвитку i знаннi навчального матерiалу. Враховуючи змiни влади вiд польської до радянської, потiм вiд радянської до нiмецької, а далi знову вiд нiмецької до радянської у двох випадках було так, що Василь двiчі за перiод десятирiчного навчання «перескакував» через клас, освоюючи навчальну програму самостiйно. Василь з дитинства був контактною (товариською) людиною, умiв налагоджувати стосунки зi старшими людьми i вести з ними фiлософські розмови. Так, вiн у дванадцятирiчному вiцi налагодив стосунки зi священником православної церкви с. Чернякiв, подружився з його дiтьми й постiйно брав у святого отця рiзноманiтнi книги й перечитував їх. Вiн дiставав книги (бiблiотек у нас не було) у родичiв. Дядько Андрiй Черкас iз поселення Олесець (с. Ястребель) був одним iз постачальникiв книг.

Пiд час нiмецької окупацiї Василь деякий час навчався у м. Береза Картузька. Наскiльки я знаю, навчання велося українською й російською мовами, також вивчалась нiмецька. За порiвняно короткий час вiн оволодiв нiмецькою мовою на елементарному рiвнi спiлкування. Знання Василем нiмецької мови, можна сказати, врятувало нашу сiм'ю вiд загибелi. Було так. Нiмцi боялись заходити у вiддаленi села, оскiльки в них, переважно, владарювали партизани, якi часто обстрiлювали нiмцiв. Партизанам допомагали сiльські активiсти (хлопцi 16–20-рiчного вiку). Нiмцi намагалися захопити таких хлопцiв i знищити, тому заходили в села вночi пiшки без

машин, бо інакше всі молоді люди розбігалися по лісі. В одній із таких облав група німців на світанку зайшла до нашої хати. Усі діти й дорослі вже одяглися, щоб утікати до лісу, але не встигли. Німецький офіцер запитує поліцаєв, де господар. Поліцаєві мама пояснює, що господар повів коня в ліс, бо їх забирають партизани. Поліцаєв же перекладає офіцерові – «Господар сів на фургон і цурук у ліс» (отже, мовляв, партизан). Офіцер почав намацувати револьвера, аж тут підскочив з лежанки невисокий хлопчик (Василь) і німецькою мовою пояснює офіцерові справжній стан справи. Офіцер був вражений знанням п'ятнадцятилітнього хлопчика їхньої мови в такому глухому селі на хуторі. Він насварився на поліцаєв, зібрав свою групу й залишив нашу хату. Могла бути трагедія, якби Василь вмить не зрозумів загрозу й не упередив її. Виявляється, що знання німецької мови, крім школи, Василь здобував самостійно зі словником за книжками та газетними текстами.

У повоєнний період Василь навчався у школі № 1 м. Береза Картузька й закінчив там із золотою медаллю десятий клас у 1947 році, а в 1949 році в цій же школі почав навчатись і я у 8 класі. Мені не один раз доводилось чути захоплені оцінки вчителів про навчання Василя. Найчастіше згадував його вчитель російської мови й літератури та географії, письменник Володимир Федорович, який, відбувши тюрму, улаштувався вчителювати. Він дещо пом'якшив до мене ставлення лише після того, як я намалював різнокольорову карту Кавказу.

Василь-студент, 1947 рік

Що означає прокладена дорога і беззаперечний авторитет? Василь у 1947–1952 рр. навчався у Львівському університеті імені І.Я. Франка. Приїжджаючи на канікули додому, він багато розповідав про Львів, про навчання в університеті. І я, закінчивши у 1952 р. десятий клас, також обираю для продовження навчання Львівський політехнічний інститут, геологорозвідувальний факультет. Поступаю, мене зараховують, однак я не їду на навчання через відсутність стипендії (мав три з російської мови). Василь, уже працюючи на Тернопільщині, надсилає телеграму й радить їхати навчатись, а він буде мені допомагати матеріально. Я не поїхав. Через рік знову поступаю в політехніку – не проходжу по конкурсу. Ще через рік Василь уже в аспірантурі в Києві й на його запрошення я їду до нього у квітні 1954 року, живу разом з ним на квартирі, яку він знімає в приватного власника по провулку Тараса Шевченка. Зрозуміло, що я завдаю йому додаткового

клопоту, шукаю роботу, через місяць влаштовуюсь у Дніпровське басейнове управління й переходжу в гуртожиток колишньої Київської «бурси». Постійно спілкуємося з Василем, радимося, і в серпні цього ж року я поступаю до Київського державного педагогічного інституту імені М. Горького.

Брати і сестри Горбачуки, 2006 рік

Через півтора року приїжджає до Києва сестра Соня (Зося), вона також влаштовується тимчасово жити у Василя на квартирі, яку він знімає на вул. Репіна. Знову клопіт, але він, навпаки, морально, матеріально й доброю порадою підтримує Соню, аж поки вона поступає в технікум.

Слід зазначити, що Василь був справжнім громадянином і патріотом України. Він завжди тверезо і незалежно оцінював стан справ у державі, мав свою думку і позицію, висловлював її у своїх творах і статтях. За свої погляди зазнавав гонінь, у радянські часи припиняли приймати його праці до друку, звільнили з роботи, викликали на допити тощо. Однак він мав незламну волю і давав відповідь лише з точки зору наукового підходу. Друковані праці є свідченням його світогляду й об'єктивності оцінок.

Пережите не сприяло здоров'ю й продовженню земного життя... А жаль, оскільки саме такі люди вказували правильний шлях розвитку держави, не було лише бажання в сильних світу цього дослуховуватись до таких, як Василь.

Цікавою і життєво-визначальною сторінкою у житті Василя було усвідомлення свого походження за етнічною ознакою. Як зазначалося, наша територія в новітньому історичному часі перебувала у володіннях поляків, росіян, німців, знову росіян, білорусів. У результаті народ Берестейщини

призабув той факт, що ця територія споконвіку належала Україні, і що мова наша рідна – українська – збереглася й до сьогодні. Однак школа навчала нас російською й білоруською, а розмовляли ми українською. Отака була доля, й довідатись, хто ми є насправді, практично було неможливо через відсутність такої інформації у відкритому доступі. Василь відкрив себе як українця, читаючи твори і вірші Т. Шевченка. Він на початку був здивований, що мова Шевченка дуже схожа на нашу мову. І лише з часом, уже закінчивши навчання в школі й поступивши у Львівський університет, він поступово не тільки усвідомив, але й знайшов масу об'єктивних підтверджень його гіпотези про приналежність Берестейщини і її громадян до України. Для усвідомлення й переконання себе в цьому потрібно було пройти складний шлях психолого-пізнавальної роботи, на що був здатен справжній аналітик і небайдужий громадянин.

І ще одна сторінка у біографії Василя, яка тривала практично впродовж всього його життя. Пригадую, здається, у 1943 чи 1944 році Василь на вихідні дні приїхав з Берези додому й тут застав групу вояків УПА. Вони подеколи заходили до нашої хати, яка була в лісі, віддалена від сусідів, щоб відпочити, зігрітись, поїсти... Вояки розмовляли українською, співали українські пісні. Молоді, красиві озброєні хлопці, віком 16–25 років, і Василя зацікавило те, що ці хлопці не були схожими на радянських партизан. Ці інші, культурніші, доброзичливіші, допускали лише щось попросити, а не вимагати. Однак найважливішим для Василя було довідатись, які мотиви ними рухали, що майже без надії перемогти вони все ж взяли за зброю й чинять спротив не на життя, а на смерть. Висновок був простим – ці хлопці воюють не за власну вигоду чи інтереси, а за майбутню вільну Україну, за її честь і волю, за свободу.

З часом ці хлопці десь загубилися, хтось з них загинув і було відомо навіть при яких обставинах, а хтось вижив. Їх доля турбувала Василя і протягом життя він по зернинках збирав інформацію про них. У результаті він зібрав багато відомостей про повстанський рух на Берестейщині. Ці матеріали лягли в основу його чергової книжки, яка вийшла друком за три дні до його смерті. Василь тримав цю книжку у своїх руках. Вона називається «Український повстанський рух на Берестейщині». Багата фактами, оригінальна, надзвичайно цікава та пізнавальна книга, патріотична за духом.

Василь любив людей, мав багато друзів, завжди прагнув до спілкування з ріднею, друзями й невідомими людьми в поїзді, у місті, на відпочинку. У таких випадках робив нотатки і з часом вони потрапляли до статей чи інших творів.

Василь любив навколишній світ, природу, людей, любив життя й прагнув жити. Але найбільше він любив Україну, за що зазнавав прикромців, але ніколи не жалкував і ніколи не зраджував своїх переконань.

Вічна пам'ять Василю і хай Бог його береже у своєму Царстві Небесному. Він зробив на цьому світі все, що зміг. Якщо хтось може більше – нехай зробить.

Батьки Василя Тихоновича з дітьми і внуками біля своєї хати, 1988 рік

Родина Горбачуків, Ірпінь, 2006 рік

„Самвидав“

СЛОВ'ЯНСЬК- 2015